
Review

Meslek Ahlakı ve Mühendislik

Work Ethic and Engineering

Mevlüt TATLIYER^a

Kırklareli Üniversitesi

Mühendislikte Meslek Ahlakı

Ülkün Tansel

Ankara, 2013, ODTÜ Yayıncılık, 172 sayfa.

Ülkün Tansel, ODTÜ Maden Mühendisliği Bölümü'nde 1964'te lisans, 1965'te de yüksek lisans derecesini aldıktan sonra 1999 yılına kadar mühendislikten genel müdürlüğe değin çeşitli düzeylerde görev yapmıştır. Tansel, 1999'dan itibaren de ODTÜ Maden Mühendisliği Bölümü'nde "Mühendislik Ahlakı" dersini vermektedir. Bu kitap da Tansel tarafından "Mühendislik Ahlakı" ders notlarından yola çıkılarak yazılmıştır. Kitap öncelikli olarak mühendislik öğrencilerine hitap etmekle birlikte, ahlak ve meslek ahlakı konularına ilgi duyan tüm okuyucular için yazılmış intibasını vermektedir.

Hangi eylemin doğru, hangi eylemin de yanlış olduğuna yönelik olarak insanlar arasında genel geçer bir mutabakatın olduğundan söz edilebilir. Örneğin, "öldürmek kötüdür" önermesine insanların neredeyse tamamı katılacaktır. Fakat öldürmenin *hangi durumlarda* iyi *hangi durumlarda* da kötü olduğuna yönelik olarak insanlar arasında bir mutabakata varılmasına imkân yoktur. Günlük

^a Dr. Mevlüt TATLIYER İşletme mühendisidir ve iktisat teorisi alanında çalışmalar yapmaktadır. Çalışma alanları arasında ekonomik büyüme, karar verme, refah devleti, gelir dağılımı ve dış denge yer almaktadır. *İletişim*: Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Kayalı Yerleşkesi, Kofçaz, 39100, Kırklareli. Elektronik posta: tatliyer@gmail.com

hayatta her davranış bir bağlama sahiptir ve bağlam değiştikçe gerçekleştirilen eylemin *anlamı* da insanlar için değişmektedir. Öyle ki aynı davranış bir bağlamda ahlaken doğru addedilirken, başka bir bağlamda ahlaken yanlış olarak addedilebilir. Örneğin, çıkar ilişkisi içinde bulunulmayan bir kişiye, karşılaştığı herhangi bir problemde yakın ilgi ve alaka göstermek ahlaken doğru bir davranış anlamına gelirken, çıkar ilişkisi içinde bulunulan kişiye sırf bu nedenden ötürü yakın ilgi ve alaka göstermek ahlaken yanlış olabilir.

Eylemler, bağlamlarında anlam kazanır ve bu anlamlar da kişiden kişiye ve toplumdaki topluma önemli ölçüde farklılık gösterebilir. *Kesinlikle doğru ve kesinlikle yanlış* eylemler de bulunmakla birlikte, doğruluk veya yanlışlık düzeyi kişiden kişiye ve kültürden kültüre değişen çok daha fazla sayıda eylem bulunmaktadır. Bu durum da bir tür ahlak felsefesinin geliştirilmesini gerektirmektedir ki başta felsefeciler tarafından olmak üzere bu konuda hatırı sayılır ölçüde bir külliyat oluşturulmuştur. Meslek ahlakı da ahlak felsefesinin bir alt dalı olarak modern dünyada son dönemlerde kendisine bir yer edinmeye başlamıştır.

Mühendislikte Meslek Ahlakı isimli bu kitap da özelde mühendislerin, genelde tüm meslek erbabının iş yaşamlarında karşılaşılabilecekleri çeşitli durumlarda ne şekilde davranmalarının ahlaken doğru/yanlış olduğuna yönelik genel bir bilinç kazanmalarına yardımcı olmak üzere yazılmıştır. Kitap 13 bölümden oluşmaktadır. İlk 6 bölümde yazar genel olarak ahlak ve meslek ahlakı nedir sorusuna cevap bulmaya çalışmakta, son 7 bölümde ise mühendislikte meslek ahlakı konusuna eğilmektedir. Yazar her bir bölümde meslek ahlakı üzerine görüşlerini belirttikten sonra genelde bir “örnek olay” ile bölümü tamamlamaktadır.

Kitaba göre ahlaki kararlar diğer insanların yaşamını bir şekilde etkilediğinden dolayı ahlak düşüncesi önemlidir ve insanlar vicdan sahibi varlıklar olduğundan dolayı ahlakı önemsemektedirler. Öte yandan insanlığın ortaya çıkışıyla birlikte insanoğlu, yaşam koşullarının zorluğu karşısında çalışkanlık ve tutumluluk gibi birtakım davranış kalıpları benimsemek, birlikte hareket etmek ve yaşamak zorunda kalmıştır. Böylece kişisel ahlak düşüncesi ile gelenek-görenek anlayışı inkişaf etmiştir. İnsan topluluklarının büyüyüp gelişmesi neticesinde şehirlerin ortaya çıkması ile birlikte de yazılı kanunlar oluşmuştur.

Yaşanan olayların ahlaki boyutlarının gözler önüne serilebilmesi için kitapta kerteriz alma¹ ve sinama yöntemleri önerilmektedir. İlk yöntemde, karşılaşılan ahlaki problemle ilgili olarak doğru olduğu kesin olan hayali bir davranış ile yanlış olduğu kesin olan hayali bir davranış belirlenir. Ahlakı boyutu merak edilen davranışın da bu iki hayali nokta arasında nereye düştüğüne bakılır. İkinci yöntemde ise belli bir ahlak ölçütü ile ahlaki boyutu merak edilen davranış sınanır.

Öte yandan kitapta, ahlak ölçütü olarak Tanrı'nın buyruğunun kullanılamayacağı, bunun yerine insanlığın ortak birikimini yansıtan felsefi kuramların kullanılması gerektiği iddia edilmekte ve bu kuramlardan ikisine (Faydacılık ve Görev Ahlakı [ya da Deontoloji]) kısaca yer verilmektedir. *Faydacılık* kuramına göre doğru davranışın ölçütü iyiliğin/faydanın en yükseğe çıkarılmasıdır. Bu yaklaşıma göre amaç aracı haklılaştırabilir, yeter ki sonuçta toplam fayda en yükseğe çıkarılabilsin. *Görev Ahlakı* kuramına göre ise doğru eylemin ölçüsü eylemin olası iyi sonuçları değil eylemin kendisinin bizatihi ahlaki olup olmasıdır. Yani amaç kadar araç da önemlidir ve amaç aracı haklı çıkarmaz. Bu ilke; “Kendine yapılmasını istemediğin hiçbir şeyi başkalarına yapma.” deyişiy-le kabaca özetlenebilir. Kitaba göre, bu iki kuram birbirini tamamlamakta ve yapılan eylemlerin ahlaki sonuçları her iki kuram göz önünde bulundurularak belirlenebilmektedir. Kitapta daha sonra mühendisin işyerinde karşılaşabileceği ve ahlaki problem doğurabilecek konular üzerinde durulmaktadır ki bunlar; “işyerinde güvenlik, çevre kirliliği, işveren-mühendis ilişkisi ve bilirkişilik” olarak ifade edilebilir.

Kitaba göre, mutlak güvenli bir çalışma ortamının olası olmadığı ortadadır. Yapılması gereken şey makul ölçüde güvenli bir iş ortamı sağlamaktır. Faydacılık kuramına göre çoğunluğun faydası önemli iken, *Görev Ahlakı* kuramına göre ise çalışanların güvenliği yabana atılamaz. Yapılması gereken ise fayda-maliyet analizi ve ahlaki ilkeler ışığında riski minimum düzeyde tutmaktır. Mühendisin çevreye karşı da sorumluluğu bulunmaktadır. İnsanın ve diğer canlıların sağlığı üzerinde olumsuz etkilere sahip olan çevre kirlenici atıkların yine fayda-maliyet analizi ve ahlaki ilkeler ışığında, ortadan kaldırılması veya makul bir eşiğin altına düşürülmesi elzemdir.

1 Bir yerin hangi yönde veya geminin nerede bulunduğunu pusula ile ölçmek (TDK, 2014).

Yine kitaba göre, yönetimin aldığı kararlarda ahlaki ilkeler çok az rol oynar. Zira yönetimin birincil önceliği şirketin çıkarlarıdır. Mühendis bu noktada *dengeleyici* vazifesi görebilir. Örneğin, iş güvenliği açısından hayati önemde olan bir önlem yönetim tarafından fazla maliyetli olduğu gerekçesiyle alınmayabilir. Mühendis ise burada bir ikileme karşı karşıyadır. İşverene sadakat esastır ama bu mutlak bir sadakat değil *eleştirel sadakattir*. Bu noktada mühendisin ahlaki kaygılarla yönetime karşı çıkması gerekmektedir. Fakat ortada ciddi bir çıkar çatışması bulunmaktadır. Mühendis görevinin bir gereği olarak iş güvenliği için yeterli düzeyde önlem alınmasını diretebilir fakat böyle yapması durumunda da işten çıkarılabilir.

Mühendisler birçok konuda birikişi olarak çeşitli analizlere dayanarak görüş belirtirler. Mühendisten beklenen, verdiği görüşün kime ne şekilde fayda/zarar sağlayacağını *düşünmeden* doğru görüş ne ise onu vermesidir. Fakat bu görüldüğü kadar kolay değildir. Örneğin, ölümlü bir kazada tanker şoförünün mü yoksa otobüs şoförünün mü hatalı olduğu üzerine verilecek rapor birçok insanın hayatını ciddi şekilde etkileyecektir. Buradaki sıkıntı hangi davranışın ahlaken doğru olduğu değil, ahlaken doğru olanı yapabilmenin çıkar çatışması yaşanması durumunda hiç de kolay olmadığıdır. Mühendis dürüst davranıp doğru görüş verebilir. Ya da rüşvete kanarak, tehdide boyun eğerek *kendisinden istenen* görüşü verebilir.

Türkiye’de meslek ahlakı üzerine yazılmış çok fazla eserin olmadığı ortadadır. Tansel’in söz konusu kitabı bu alandaki boşluğu bir nebze olsun dolduran bir giriş çalışması niteliğindedir.

Öncelikle, kitabın yazarın iş yaşamındaki geniş deneyiminden süzüp çıkardığı ahlaki problemleri net bir şekilde ortaya koyan oldukça başarılı örnekler içermesi anlaşılabilirliğini ve okuyucuya katkısını önemli ölçüde arttırmaktadır. Kitabın, sınırları az veya çok net bir şekilde çizilmiş müstakil ve kısa bölümlerden oluşması da bu bağlamda faydalı olmuştur.

Kitabın ilk yarısında genel anlamda ahlak üzerinde durulması ve öncelikle okuyucuya bir ahlak bilinci kazandırılmaya çalışılması, kitabın ikinci yarısında ise mühendisin iş yaşamında karşılaşılabileceği ahlaki problemler ekseninde mühendislik ahlakı üzerinde durulması da kitabın olumlu taraflarındandır.

Öte yandan, insanoğlunun hayatta kalabilmek için *ahlâki davranışlar benimsemek zorunda kalmasıyla ahlâk fikrinin ortaya çıktığı ve ahlâk ölçütü olarak Tanrı'nın buyruğunun kullanılmayacağı* gibi bir teorem ekseninde şekillenen iddiaların kitapta evrensel hakikatler gibi sunulması da kitabın en zayıf noktasını oluşturmaktadır. Nitekim temsilcileri arasında Saint Augustine, Thomas Aquinas, modern dönemde de Robert M. Adams ve James Rachels gibi önemli felsefecilerin bulunduğu İlahi Buyruk kuramına göre Tanrı'nın buyrukları ile uyumlu olan eylemler ahlaki iken, bu buyruklarla tenakuz içinde olan eylemler ise gayri ahlakidir (Wainwright, 2005).²

İkinci olarak, kitapta ahlakın *diğer insanlar* üzerindeki etkisine odaklanması ve ahlaklı davranışın kişinin *kendini gerçekleştirme* noktasında taşıdığı önem üzerinde durulmaması da kitabın eksik noktalarındandır. Üçüncü olarak, yazarın kitapta Türkçeyi etkin bir şekilde kullanmış olduğu söylenebilmekle birlikte; *süredurum*, *anmalık* ve *oydaşma* gibi nadir rastlanan kelimelere kitapta yer vermesi de metni okumayı ve anlamayı zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak, Tansel'in bu çalışması mühendisler ve genel okuyucular için faydalı bir çalışma olmakla birlikte, bu alanda yapılacak yeni çalışmalara ihtiyaç olduğunu da göstermektedir.

Kaynakça

Türk Dil Kurumu. (2014). *Kerteriz*. www.tdk.org.tr adresinden edinilmiştir.

Wainwright, W. J. (2005). *Religion and mortality*. England: Ashgate Publishing Limited.

2 Yine yazar, kitabında Görev Ahlakı diye de isimlendirilen *Deontoloji*'nin sadece Kant yorumuna odaklanmaktadır. Ne ki, bu yaklaşımın çatısı altında bulunan başka bir kuram da bahsi geçen İlahi Buyruk kuramıdır.

